

**2021–2030 METŲ LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJOS KULTŪROS
IR KŪRYBINGUMO PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS NR. 08-001-04-
03-01 „TAUTINIŲ MAŽUMŲ ĮSITRAUKIMO IR ĮTRAUKTIES Į VISUOMENINĮ
GYVENIMĄ SKATINIMAS IR INFORMACINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMAS“ APRAŠE
NURODYTOS INFORMACIJOS PAGRINDIMO APRAŠAS**

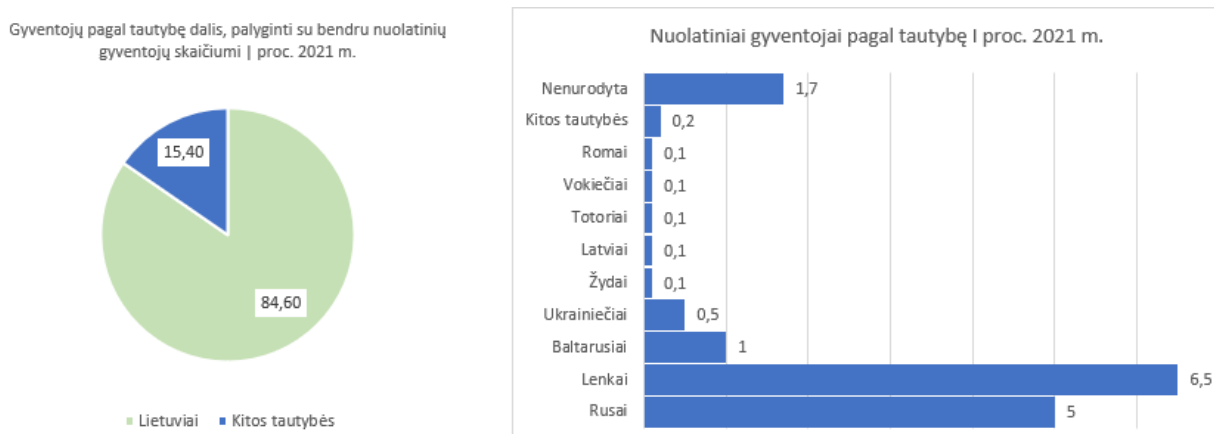
**I SKYRIUS
BENDROSIOS NUOSTATOS**

Plėtos programos pažangos priemonės kodas ir pavadinimas	08-001-04-03-01 Tautinių mažumų įsitraukimo ir įtraukties į visuomeninį gyvenimą skatinimas ir informacinės atskirties mažinimas
Nacionalinio pažangos plano uždavinys	4.3 uždavinys. Skatinti visapusišką tautinių mažumų integraciją
Plėtos programa	2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtos programa
Atsakinga institucija (koordinuojančioji institucija)	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

**II SKYRIUS
SIEKIAMAS POKYTIS**

PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS LAUKIAMAS POKYTIS
<p>Priemonės įgyvendinimas sprendžia 2021–2030 m. Kultūros ir kūrybingumo programoje įvardintą problemą: Visuomenės atvirumo tautinėms mažumoms stoka trukdo kurti darnią daugiakultūrę pilietinę valstybę.</p> <p>Socialinio elgesio poveikis vertinant tautinių mažumų integraciją į priimančiosios visuomenės bendruomenę yra kompleksinis reiškinys apimantis daugybę veiksnių. Tautinės mažumos – tai asmenų grupė jungiama bendros religijos, kalbos, etninės kilmės, gyvenanti valstybėje, kurios dauguma gyventojų yra kitokios religijos, kalbos ar tautybės. Jos yra neatsiejama mūsų visuomenės dalis, su Lietuva susijusi ilgalaikiais istoriniais ir kultūriniais saitais. Išstius šimtmečius tautinėms bendrijoms teko svarbus vaidmuo: jos prisidėjo kuriant Lietuvos valstybę ir ginant jos laisvę bei Nepriklausomybę. Sąjūdžio laikais 26 tautinių bendruomenių atstovai palaikė tautinės deklaracijos idėją, kurios tikslas – parodyti, kad tautinės mažumos pritaria Lietuvos Nepriklausomybės siekiams. Visų Lietuvoje gyvenančių tautybių piliečiai įsijungė į tautinio atgimimo judėjimą: palaikė referendumą dėl sovietinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos, stovėjo Baltijos kelyje, gynė šalies Nepriklausomybę per 1991 m. sausio įvykius ir rugpjūčio pučo metu.</p> <p>Remiantis Lietuvos Respublikos 2021 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais, 2021 m. Lietuvoje gyveno 2 mln. 810 tūkst. gyventojų, iš kurių 432 tūkst. yra tautinių mažumų atstovai. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 m. mūsų šalyje lenkų gyveno apie 183,4 tūkst., rusų – 141, 9 tūkst., baltarusių – 28,1 tūkst., ukrainiečių – 14,2 tūkst., žydų – 2 256; totorių – 2 142; romų – 2 251, karaimų – 192.</p> <p>Natūraliai susiklosto aplinkybės, kad mažuma fiziškai ir morališkai yra atskirta nuo daugumos, todėl teigiamų santykių puoselėjimas tarp Lietuvos visuomenės ir tautinių mažumų yra ypač jautrus procesas, kuriuo siekiama daryti įtaką tiek tautinių mažumų, tiek Lietuvos visuomenės nuostatoms ir elgsenai teigiama linkme.</p> <p>Tačiau Lietuvos visuomenėje vis dar stokoja tolerancijos, atvirumo, pagarbos tautinių mažumų grupėms, o šių neigiamos nuostatos dažnai kyla dėl informacijos trūkumo, ribotų galimybių įvairioms visuomenės grupėms ypatingai vaikams, jaunimui, geriau pažinti tautinių mažumų grupių atstovus, bendrauti įvairių kultūrinių edukacinių veiklų pagalba, rasti sąlyčio taškų.</p>

Paveikslas Nr. 1. Lietuvos nuolatiniai gyventojai pagal tautybę 2021 m.

Duomenų šaltinis: Išvestiniai gyventojų skaičiaus rodikliai <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=e8b61221-d5cc-45e7-9d80-b66e68877953#/>

Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijoje¹ (toliau – Koncepcija) pažymima, kad Lietuvoje tautinės mažumos susiduria su diskriminacija ir neapykantos incidentais. Tai atspindi tyrimai ir apklaustos.

- 2019 m. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto užsakymu buvo atlikta visuomenės nuostatų apklausa², kuri parodė, kad su romais kaimynystėje nenorėtų gyventi 63 proc., dirbti vienoje darbovietėje – 39 proc., išnuomoti būsto – 65 proc. respondentų.
- 2022 m. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto užsakymu pakartotinai atlikta visuomenės nuostatų apklausa³ parodė, kad su romais kaimynystėje nenorėtų gyventi 58 proc. (tai 5 proc. mažiau nei 2019 m.), dirbti vienoje darbovietėje – 31 proc. (8 proc. mažiau nei 2019 m.), išnuomoti būsto – 59 proc. (6 proc. mažiau nei 2019 m.) respondentų. Lyginant 2019 m. ir 2022 m. apklausų duomenis, matyti, kad Lietuvos visuomenė vis palankiau vertina kaimynystėje gyvenančius romus, valstybės taikomos priemonės skirtos neapykantos mažinimui ir diskriminacijai veikia, tačiau reikia siekti, kad visuomenės nuostatos keistųsi sparčiau.
- 2017 m. Tautinių mažumų departamento užsakymu atlikto „Tautinės mažumos Lietuvoje“ tyrimo⁴ duomenimis, 35 proc. nelietuvių tautybės gyventojų nurodė sutinkantys, kad tautinių mažumų atstovai Lietuvoje susiduria su diskriminacija dėl tautybės. Nors dauguma nelietuvių tautybės gyventojų nemano, kad Lietuvoje yra didelė atskirtis tarp lietuvių ir kitų tautybių gyventojų, tačiau beveik trečdalis (28 proc.) apklaustųjų pripažįsta, kad tokia atskirtis egzistuoja⁵.
- Europos Komisijos užsakymu Eurobarometras 2019 m. atliko tyrimą „Diskriminacija ES 2019 metais“⁶. Vienas iš tyrimo objektų – diskriminacija dėl etninės kilmės. Į klausimą apie diskriminacijos etniniu pagrindu paplitimą Lietuvoje 18 proc. respondentų atsakė, kad tai yra paplitęs reiškinys, 71 proc. – kad tai retas reiškinys, ir tik 4 proc. – kad tokios diskriminacijos nėra. 48 proc. Lietuvos gyventojų diskriminaciją romų atžvilgiu įvardijo kaip paplitusią, 43 proc. teigia, kad toks reiškinys yra retas, ir tik 2 proc. – kad diskriminacijos nėra. Atsakant į klausimą, ar pakankamai užtikrinamos sąlygos darbo vietoje, 43 proc. lietuvių atsakė, kad nepakankamai dėl odos spalvos, ir 35 proc. – nepakankamai dėl etninės kilmės. 41 proc. Lietuvos respondentų atsakė, kad įsidarbinimui Lietuvoje kliūtis būtų romų etninė kilmė, nors apskritai etninę kilmę kaip kliūtį nurodė tik 10 proc. (kai 2015 metų apklausoje buvo

¹ LR kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. IV-610 „Dėl Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos patvirtinimo“.

² <http://www.ces.lt/veikla-2/ziniasklaidos-stebesena/visuomenes-nuomones-apklausa/>

³ https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Visuomen%C4%97s-nuostatos_2022_Giedre-Blazyte.pdf

⁴ Tautinių mažumų departamento užsakymu 2017 m. atlikta Rytų Europos studijų centro „Tautinės mažumos Lietuvoje“ studija. <https://tmde.lrv.lt/lt/teisine-informacija/tyrimai-ir-analizes>

⁵ Rytų Europos studijų centro užsakymu UAB „Baltijos tyrimai“ atlikta nelietuvių tautybės Lietuvos gyventojų apklausa.

https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/1_%20Tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20apklausos%20ATASKAI_TA.pdf

⁶ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>

20 proc.). Atsakant į klausimą, ar sukeltų diskomfortą faktas, kad jūsų vaikas įsimylėjo kitos etninės kilmės asmenį, Lietuvoje net 48 proc. atsakė teigiamai dėl žydų kilmės, 37 proc. – jaustų diskomfortą, jei tai būtų azijietis, ir 35 proc. – jei juodaodis.

Tai, kad Lietuvos visuomenė nėra pakankamai atvira kitoms kultūroms, tautinių mažumų kalboms, kitų kultūrų savitumui ir įvairovei, rodo ir EK Eurobarometro tyrimo „Diskriminacija ES 2019“⁷ matuojamas rodiklis.

Spręstinios problemos priežastys:

4.1. Neaktyvus tautinių mažumų įsitraukimas ir įtrauktis į kultūrinį bei visuomeninį gyvenimą lėtina jų integraciją.

Lietuvos istorinėje ir kultūrinėje atmintyje bei ilgaamžėje valstybingumo tradicijoje tautinės mažumos (jų istorija, gyvenimo būdas, veikla, indėlis į Lietuvos kultūrą ir ekonomiką) yra neatsiejama lietuviškos tapatybės dalis. Per mažai aktyvus tautinių mažumų įsitraukimas į visuomeninį gyvenimą Lietuvoje, ir, iš kitos pusės, jų įtrauktis į visuomeninį gyvenimą (kultūrinį, politinį, socialinį, ekonominį, viešąjį ir kt.) stoka trukdo joms jaustis pilnavertėmis bendruomenėmis. Menkesnė integracija į visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą mažina galimybes sėkmingiau pasiruošti akademinėms ir profesinėms studijoms taip pat geriau integruotis į darbo rinką. Kyla rizika tautinių mažumų atstovų socialiniam pažeidžiamumui. Ypatingai atkreiptinas dėmesys į tas tradicinių tautinių mažumų grupes, kurios yra labai negausios, neturinčios savo istorinės tėvynės (Lietuvos karaimai, totoriai ir romai). Jos neturi galimybių pasinaudoti finansiniais, materialiniais ir kitais resursais savo kultūrai ir tapatumui puoselėti, kuriuos turi kitos tautinės mažumos, palaikančios glaudžius santykius su savo istorinėmis tėvynėmis. Dėl šių priežasčių istorinės tėvynės neturinčios tautinės mažumos yra labiau pažeidžiamos nei kitos tautinių mažumų grupės. Kita vertus, išlaikydamos savo tautinį ir kultūrinį tapatumą, jos yra neatsiejama Lietuvos kultūros ir istorijos dalis, unikali savo išskirtiniu ryšiu su Lietuva ir dėl to jų unikalumas turėtų būti skatinamas, pabrėžiamas ir saugomas. Tuo tarpu tiek materialus, tiek nematerialus tautinių bendruomenių paveldas, tautinių mažumų indėlis į Lietuvos istoriją, valstybingumo kūrimą, kultūrą, meną, mokslą Lietuvoje yra puikūs ištekliai dialogui visuomenėje skatinti. Tačiau šiuolaikinei visuomenei reikia parinkti tinkamas formas šiam ištekliui komunikuoti, kurios atliktų tiek edukacinę, pažintinę funkciją, tiek turėtų potencialą pasiekti kuo platesnę auditoriją dėl formos, meninės raiškos inovatyvumo ar pan. Tautinių mažumų indėlio ir palikimo aktualizavimas dažnai veda ir prie jautrių temų, kurių atskleidimui reikalingas profesionalus požiūris ir tarpusavio bendradarbiavimas. Iš vienos pusės, paskatos spartesnei tautinių mažumų integracijai – tai bendrystės iniciatyvos, jaunimo mainai, tinklaveika, bendra kūryba ir kitos panašios iniciatyvos, kurios skatina visuomenės toleranciją, atvirumą, atsparumą ilgalaikėje perspektyvoje. Iš kitos pusės, su tautinių mažumų gyvenimu Lietuvoje susijusių temų plėtojimas profesionaliais kultūros ir meno projektais, kurių sklaida gali būti vykdoma didelį matomumą užtikrinančiose erdvėse, o į jų vystymą įtraukiamos pačios tautinių mažumų bendruomenės.

4.1.1. Lietuvos tautinių mažumų istorija visuomenei nepakankamai pristatoma kaip kultūriškai, konfesiškai ir kalbiškai svarbi ir aktuali integralios Lietuvos tapatybės dalis.

Lietuvos visuomenė vis dar nepakankamai susipažinusi su tautinių mažumų kultūra ir jų istorija. Aktyvią kultūrinę veiklą Lietuvoje vykdo apie 300 tautinių mažumų nevyriausybinį organizacijų. Nevyriausybines organizacijas yra įsteigę armėnų, azerbaidžaniečių, baltarusių, bulgarų, čečėnų, estų, graikų, karaimų, latvių, lenkų, romų, rumunų, rusų, totorių, ukrainiečių, uzbekų, vengrų, vokiečių, žydų bei kitoms tautinėms mažumoms priklausantys asmenys⁸.

Tačiau tautinių mažumų kultūrų pažinimo ir puoselėjimo iniciatyvos, šiuo metu skiriama parama meno mėgėjų veiklai vis tik nesukuria reikiamo platesnio efekto ir neturi atgarsio Lietuvos visuomenėje. Tokios iniciatyvos dažnai lieka tautinių bendruomenių ribose, mėgėjų meno kolektyvai nepritraukia platesnių auditorijų. Siekiant, kad tautinės mažumos mūsų šalyje jaustųsi integralia lietuviškos tapatybės dalimi, svarbu, kad tautinėms mažumoms būtų skirtas dėmesys valstybinės reikšmės švenčių programose, valstybei reikšmingų atmintinų datų minėjimo iniciatyvose. LR Seimui 2020 m. paskelbus Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų metais, 2021 m. Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metais, 2022 m. Lietuvos karaimų metais ir

⁷ <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2251>

⁸ <https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tautines-mazumos-1>

Pranciškaus Skorinos metais, 2023 m. Šv. Juozapato metais, buvo sudarytos sąlygos tautinių mažumų organizacijoms pristatyti visuomenei savo kultūros, istorijos ir paveldo aktualizavimo projektus ir sulaukti didesnio matomumo. Pastaraisiais metais valstybės mastu tokių iniciatyvų daugėja, labiau išsitraukia (vysto projektus) profesionalaus meno ir kultūros įstaigos, ką parodė ir Lietuvos karaimų metų apimtyje valstybės finansuoti projektai, kuomet tokie bendradarbiavimo projektai tampa išskirtiniu visuomenės susidomėjimo objektu ir yra įtraukiami į nuolatinis profesionalių įstaigų repertuarus. Gerųjų iniciatyvų praktika yra toliau plėtotina, norint, kad visuomenės požiūris į tautines mažumas keistųsi greičiau, visuomenė suprastų tautinių mažumų dabartinio gyvenimo iššūkius, ugdytųsi nuostatas, kurios būtinos kuriant darnią pilietinę visuomenę. Šią įvardintą problemą subpriežastį planuojama pašalinti tokiais būdais:

- tautinių mažumų mėgėjų meno kolektyvų aktyvesnis įtraukimas į įvairius nacionalinės reikšmės renginių formatus. Tokios paskatos padėtų siekti geresnės tautinių mažumų mėgėjų veiklos kokybės. **Situacija būtų sprendžiama tobulinant tęstines veiklas, už kurių įgyvendinimą atsakingas Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – TMD).**
- geresnių sąlygų Lietuvos visuomenei sudarymas kultūros ir meno įstaigose (galerijose, kultūros centruose, muziejuose, teatruose, bibliotekose, ir kt.) pažinti tautinių mažumų istoriją, kultūrą ir paveldą, skatinant jų aktyvų vaidmenį stiprinant daugiakultūrinės raiškos įvairovę nacionaliniu, regioniniu, savivaldybių ir bendruomeniniu lygiu. **Tai bus daroma dviem būdais:**
 - a) tęstinėmis priemonėmis, tokiomis kaip Kultūros pasas, kuris skirtas 1–12 kasių mokinių pažinimo įpročiams ugdyti. Kultūros įstaigos, viešosios įstaigos, menininkai bus skatinami kurti didesnę kultūros paslaugų pasiūlą skirtą mažai visuomenėje žinomoms, jautrioms tautinių mažumų temoms.
 - b) aukštos meninės vertės kultūros ir meno projektais, aktualizuojančiais tautinių mažumų palikimą plačiąja prasme, jų gyvenimą dabartinėje Lietuvos visuomenėje, tokius projektus vystant dialogo būdu su tautinių mažumų bendruomenėmis bei aktualizuojant tautinių mažumų paveldą Lietuvoje, ypatingą dėmesį skiriant tautinių mažumų grupėms, neturinčioms istorinės tėvynės.

Šie sprendiniai taip pat prisidėtų šalinant 4.1.5 problemą subpriežastį („nėra kryptingo tautinių mažumų materialaus ir nematerialaus paveldo pažinimo ir aktualizavimo skatinimo“), kadangi tautinių mažumų kultūros paveldo objektai galėtų būti panaudoti kaip išteklius.

4.1.2. Švietimo programose stinga kontekstualaus istorinio-kultūrinio tautinių mažumų turinio.

Koncepcijoje⁹ pastebima, kad tautinių mažumų istorinis-kultūrinis kontekstas nepakankamai integruotas į švietimo programas ir edukaciją. Lietuvoje bendrojo ugdymo mokyklose istorijos mokoma integruotai ir laikantis chronologinio nuoseklumo principo. Klausimai, susiję su tautinių mažumų kultūra, jų istorija, įtraukti į mokymosi procesą (bendrasias ugdymo programas, istorijos vadovėlius) ir į istorijos valstybinio brandos egzamino programą, tačiau tautinėms mažumoms mokykliniame istorijos mokymo kurse skirtas vis dar nepakankamas dėmesys. Siektina tobulinti švietimo programų turinį, jose tautinių mažumų istorinį ir kultūrinį kontekstą pristatant kaip integralią Lietuvos kultūros dalį, o pilietiškumo pagrindai ir Lietuvos istorijos ugdymo sąsajos natūraliai sietųsi su tautinių mažumų kontekstais. **Ši subpriežastis iš dalies gali būti sprendžiama įgyvendinant tęstines veiklas per edukacinių priemonių skirtų tautinėms mažumoms parengimą – sukurta didesnė Kultūros paso paslaugų pasiūla skirta tautinių mažumų temai.**

Siekiant visuomenei pristatyti kontekstualų istorinį-kultūrinį tautinių mažumų turinį, siūlytina pasitelkti Lietuvos mokslo bendruomenės atstovus ir sukurti viešąsias edukacines laidas ne tik mokyklinio amžiaus vaikams, bet ir plačiąjai visuomenei pristatant tautinių mažumų Lietuvoje istoriją, atsiradimo kontekstą, problematiką, ypatumus. Plačiąjai auditorijai pasiekti būtų pasitelktos įvairios medijos. Švietimo programų atnaujinimas reaguojant į aprašytą problematiką yra visų pirma LR Švietimo, mokslo ir sporto (toliau – ŠMSM) prerogatyva ir sisteminis pokytis bendrojo lavinimo sistemoje. **TMD turi visus įgaliojimus kryptingai dirbti nuolat palaikant dialogą su ŠMSM, keliant tautinių mažumų problematikos**

⁹ LR kultūros ministro 2019 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. ĮV-610 „Dėl Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos patvirtinimo“.

atspindėjimą švietimo programose, tokio turinio pateikimo patrauklumo didinimui, siūlant ekspertinę analitinę pagalbą.

4.1.3. Lietuvos tautinių mažumų bendruomeniškumo neskatina silpnai koordinuotas vietos, regioninio ir nacionalinio lygmens susijusių institucijų bendradarbiavimas, neefektyvi komunikacija.

Sklandžiam tautinių mažumų įtraukimui būtinas tvirtas institucinio tinklo palaikymas. Šiuo metu tinklaveikos stoka pasireiškia visais lygmenimis – savivaldos, regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu. Trūksta aktyvios tarpinstitucinės tinklaveikos su vietos tautinių mažumų bendruomenėmis, stokojama paskatų, iniciatyvų, kurios skatintų užmegzti ir palaikyti komunikaciją ir ryšį su tautinių mažumų bendruomenėmis. Stinga ir institucinės lyderystės tokio tinklo gyvybingumo palaikymui. **Priežastis gali būti pašalinama tęstinėmis veiklomis ir priemonėmis stiprinant TMD vykdomas panašias iniciatyvas, joms nustatant aiškesnius prioritetus.**

4.1.4. Tautinių mažumų bendruomenių ir NVO atstovams stinga kvalifikacijos kėlimo galimybių aktyviai veiklai ir lyderystei stiprinti.

Būtina plėsti šiuo metu organizuojamų tautinių mažumų lyderių mokymų temų įvairovę, teikiant prioritetą mokymams apie IT panaudojimą, kurti inovatyvias ir kokybiškas kultūros ir kūrybinio turinio e-paslaugas ir produktus.

Tautinių mažumų bendruomenių ir NVO atstovams stinga vadybinių gebėjimų, žinių, lyderystės, kitų kompetencijų ir gebėjimų siekiant vykdyti ir plėtoti aktyvią bendruomenės veiklą, rūpintis bendruomenės veiklos finansavimu ir bendradarbiavimu. Siekiant ugdyti vadybinius gebėjimus, lyderystę, kitas svarbias kompetencijas, tokias kaip kritinis mąstymas, pilietiškumas, reikia pradėti aktyviai dirbti su jaunesne visuomenės dalimi ir sudaryti sąlygas minėtų gebėjimų ir kompetencijų ugdymui jau mokykliniame amžiuje. Lyderystės ugdymas turi būti skatintinas nuo mažens, tokiu būdu ateityje suaugusiems tautinių mažumų bendruomenės nariams reikės skirti mažiau finansinių ir žmogiškų resursų lyderystei ugdyti.

Efektyvus būdas spręsti tiek 4.1.3. tiek 4.1.4. įvardintas subpriežastis būtų jaunimo iniciatyvų plėtra, suvedant tautinių mažumų jaunimo grupes mokymuose, stovyklose, paskaitose, kurios įgalintų ateities lyderius, stiprintų ryšius tarp įvairių tautinių mažumų NVO ir Lietuvos valstybės institucijų. Tokios iniciatyvos, kurių viena iš pagrindinių formų – **vasaros jaunimo stovyklos, plėtojimas yra ir ilgalaikė investicija stiprinant jaunimo pilietiškumą, ryšius tarp kartų, tarpusavio pasitikėjimu grįstus santykius tarp įvairių organizacijų. Šios stovyklos taip pat būtų kritinio mąstymo, medijų raštingumo ir kitų svarbių kompetencijų ugdymo platforma. Tokių iniciatyvų realizavimui turėtų būti pasitelkti kitų ministerijų, visų pirma LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos resursai.**

4.1.5. Nėra kryptingo tautinių mažumų materialaus ir nematerialaus paveldo pažinimo ir aktualizavimo skatinimo.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos (toliau – KPD) vykdomoje kultūros paveldo atgaivinimo programoje yra integruojami tautinių mažumų istorinio paveldo objektai. Taip vykdoma informacijos sklaida apie tautinių mažumų materialųjį ir nematerialųjį paveldą, siekiama tokią informaciją integruoti įvairiose programose, skirtose kultūrinio turizmo skatinimui regionuose, rūpintis leidybos ir virtualios sklaidos priemonių aktualumu ir patrauklumu visuomenei. 2022 m. KPD finansavo 18 projektų skirtų tautinių bendrijų kultūros paveldo aktualizavimui, jiems skirta tik 47 910 Eur. Tai sudaro 15,7 proc. viso programos biudžeto. Šios priemonės apimtyje bus siekiama skatinti tautinių mažumų paveldo tvarkybą, skiriant dėmesį sakralinių objektų aktualizavimui.

Lietuvos nacionalinio kultūros centro prižiūrimame nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvade šiuo metu užregistruotos 4 vertybės, susijusios su tautinių mažumų nematerialiu kultūros paveldu. Būtina skatinti tautinių mažumų bendrijas aktyviau identifikuoti joms svarbų paveldą ir teikti paraiškas Lietuvos nacionaliniam kultūros centrui dėl įtraukimo į minėtą sąvadą. **Siekiant skatinti nematerialaus tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimą ir apsaugą, skatintinas aktyvus kultūros įstaigų, kultūros srityje veikiančių organizacijų bei tautinių bendrijų dalyvavimas imantis naujų iniciatyvų, skirtų aktyviam nematerialaus tautinių mažumų paveldo aktualizavimui.**

4.2. Tautinių mažumų bendruomenių informacinė atskirtis ir informacinio raštingumo stoka.

Tautinių mažumų bendruomenėms trūksta informacijos ir žinių apie kultūrinį, socialinį, ekonominį, politinį gyvenimą Lietuvoje, aktualijas, iniciatyvas, projektus ir galimybes įsitraukti bei lygiaverčiai juose dalyvauti. Rytų Europos studijų centro atliktas tyrimas parodė, kad didesnė dalis tautinių mažumų atstovų pirminiu naujienų šaltiniu naudoja ne lietuviškus TV kanalus¹⁰. Panašias išvadas galima daryti ir iš vėlesnių tyrimų. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos užsakyto tyrimo dėl 6 lenkiškų programų, retransliuojamų Pietryčių Lietuvoje nuo 2018 m., apklausos duomenys rodo santykinai nedidelį šių programų populiarumą: šias programas žiūri – 46 proc.; žiūri, bet labai retai (kartą per mėnesį ir rečiau) – 31 proc.; nežiūri – 23 proc. Į klausimą „kodėl nežiūrite lenkiškų TV programų“ dominuoja atsakymai „nes dažniausiai žiūriu TV programas rusų kalba“ (39 proc.), „neįdomus šių programų turinys“ (19 proc.)¹¹.

Stebima menka alternatyvių informacijos šaltinių pasiūla Lietuvoje gyvenančių didesniųjų tautinių mažumų kalbomis, todėl natūralu, kad tam tikrais aktualiais Lietuvos visuomenės gyvenimo klausimais formuojasi informacinė atskirtis¹², atsiranda rizikos dėl didesnio dezinformacijos ir propagandos poveikio. Informacinė atskirtis pasireiškia ir tuo, kad medija ir kultūros paslaugos yra menkai orientuotos į tautinių mažumų gyvenimo aktualijas ir poreikius, stinga profesionalių aktualizuotų laidų tautinių mažumų kalbomis.

Įvairūs TMD ir kitų institucijų atliekamų tyrimų duomenys rodo nepakankamo pasitikėjimo lietuviškais visuomenės informavimo kanalais tendenciją. Pavyzdžiui, tyrime „Tautinės bendrijos, žiniasklaidos priemonės ir pasitikėjimas“¹³ konstatuojama, kad Lietuvos žiniasklaidos priemonėmis (TV kanalai, radijo stotys, laikraščiai ir naujienų portalai lietuvių ir kitomis kalbomis) skirtingu dažnumu naudojasi apie 92 proc. visų respondentų. Tačiau apie 80 proc. priklauso ir skirtingoms Rusijos žiniasklaidos auditorijoms. Lietuvos žiniasklaida, nušviečiant tautinės grupės situaciją Lietuvoje, pasitiki tik 50,3 proc. šio tyrimo respondentų, nepasitiki – 28,7 proc.

Remiantis 2016 m. sausio–vasario mėnesiais Šiaurės ministrų tarybos biuro Lietuvoje atliktu kokybiniu tyrimu „Lietuvių ir nelietuvių medijų vartojimo įpročiai“, tautinių mažumų tarpe pramoginio turinio žiniasklaidos rusų kalba vartojimas yra ypač populiarus. Žiniasklaida rusų, lietuvių kalbomis dominuoja ir lenkiškai kalbančiose bendruomenėse. Tyrime keliami prielaida, kad rusiškos žiniasklaidos priemonės ir (arba) informacija rusų kalba yra svarbi daliai Lietuvos visuomenės, o informacijos šia kalba naudojimas gali turėti įtakos žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumui. Taigi, tautinių bendrijų integracijos į Lietuvos informacinę erdvę yra vienas iš svarbių veiksnių, galinčių stiprinti informacinį raštingumą, gebėjimus atpažinti tendencingą ar klaidinančią viešąją informaciją, mažinti kai kurių šalių negatyvų veikimą, manipuliacijas viešąją nuomone bei stiprinti pasitikėjimą Lietuvos valstybe.

4.2.1. Informacinė erdvė menkai orientuota į tautinių mažumų gyvenimo aktualijas ir poreikius.

Nepaisant pavienių iniciatyvų didžiuliuose komercinės žiniasklaidos kanaluose, Lietuvos tautinėms mažumoms skirto aktualaus turinio yra palyginti nedaug. Itin menkas tautinių mažumų aprūpinimo minėta informacija potencialas stebimas regioninėje žiniasklaidoje. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2021 m. atliktame žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo tyrime¹⁴ išryškėjo, kad Lietuvoje nuo 2017 m. padaugėjo manančių, kad trūksta žiniasklaidos priemonių (turinio) tautinių mažumų – rusų ir lenkų – kalbomis. Pirmiau nurodytos aplinkybės atskleidžia, kad tautinių mažumų kultūrinio tapatumo problematika informacinėje erdvėje menkai nagrinėjama, o Lietuvos visuomenės nepasiekia žinios apie Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų bendrijų aktualijas, integraciją ir savitarpio dialogą. Dar daugiau – viešojoje informacijoje išlieka gajūs netinkami, išankstinėmis nuostatomis apie tautines mažumas paremti stereotipai¹⁵.

Be to, Europos Sąjungos bei Lietuvos kompetentingoms institucijoms dėl Rusijos karo veiksmų Ukrainoje apribojus tam tikrą informacijos sklaidos kanalų rusų kalba prieinamumą¹⁶, Lietuvoje išaugo poreikis gauti

¹⁰ http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20mazumos%20Lietuvoje_papildyta%20studija.pdf

¹¹ Lenkiškų televizijos programų žiūrimumo Vilniaus regione tyrimas, 2020 m. kovas (tyrimą atliko „Spinter“).

¹² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. IV-19 „Dėl Visuomenės informavimo politikos strateginių kryptių 2019–2022 metams patvirtinimo“.

¹³ <https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Ataskaita%20Minority%2BMedia.pdf>

¹⁴ Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio pokyčio tyrimas, 2021 m. spalio: <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/10/ZINIASKLAIDOS-PRIEMONIU-NAUDOJIMO-RASTINGUMO-LYGIOPOKYCIO-TYRIMAS.pdf>

¹⁵ Žr.: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/mediaskopas-istryre-kas-sumazintu-neapykantos-kalbos-srauta-tautiniu-mazumu-atzvilgiu-56-1476980>;

<http://www.ces.lt/veikla-2/ziniasklaidos-stebesena/visuomenes-nuomones-apklausa/>

¹⁶ Žr.: 2022 m. kovo 1 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (ES) 2022/350, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje ir 2022 m. kovo 1 d.

aktualią informaciją tautinių bendrijų kalbomis: padidėjo rusakalbių skaitytojų srautas Lietuvos naujienų portaluose; į Lietuvą atvyko nemaža dalis karo pabėgėlių iš Ukrainos; savo veiklą ar tam tikrus padalinius perkelia Rusijos, Baltarusijos režimui oponuojančios žiniasklaidos organizacijų atstovai¹⁷. Be kita ko, viena iš Lietuvos socialinių tyrimų centro pateiktų rekomendacijų „Dėl Lietuvos strateginių nuostatų ir efektyvios karo pabėgėlių iš Ukrainos integracijos“ – *numatyti radijo laidą ukrainiečių kalba bei transliuoti atitinkamą TV kanalą*¹⁸.

Informacinių laidų kokybė ir patrauklumas yra būtinas gerinant tautinių mažumų problematikos atspindėjimą informacinėje erdvėje. Visuomenės informavimo priemonės turėtų ne tik laikytis pagrindinių visuomenės informavimo principų, bet ir būti prieinamos, pažangios technologiškai, patrauklios ir įdomios turiniu, todėl svarbu stiprinti tautinių mažumų visuomenės informavimo priemones Lietuvoje, sudarant sąlygas žurnalistams, redaktoriams kelti savo profesinę kvalifikaciją, dalyvauti mokymuose, seminaruose, įgyvendinti informacinio raštingumo ir atsparumo propagandai iniciatyvas ar prisidėti prie jų įgyvendinimo. Trūkstant informacinio bendradarbiavimo ir tinklaveikos tarp tautinių mažumų bendruomenių, valstybės institucijų ir medijų, o taip pat regioninių, vietos visuomenės informavimo priemonių ir nacionalinio transliuotojo, būtina siekti bendradarbiavimo kuriant kokybišką vietos visuomenės informavimo priemonių turinį, sudaryti sąlygas į nacionalinį eterį pateikti daugiau tautinėms mažumoms svarbių temų¹⁹, kuriose visuomenei patrauklia forma, kryptingai ir nuosekliai atsispindėtų tautinių mažumų bendruomenių, meno kolektyvų veikla, tradicijos, pasiekimai.

4.2.2. Kritinio mąstymo ir informacinio raštingumo stoka visuomenėje neigiamai veikia požiūrį į tautines mažumas.

Medijų ir informacinis raštingumas ne tik apjungia būtinausias kompetencijas visuomenei būti informuotai, bet taip pat yra reikšmingas pilietiškai aktyvios, įgalintos, brandžios žinių (informacinės) visuomenės požymis ir reikalingas instrumentas. Visuomenės informavimo politikos strateginėse kryptyse 2019–2022 metams²⁰, akcentuojamos visuomenės atsparumo dezinformacijai, kritinio mąstymo, medijų ir informacinio raštingumo iniciatyvos ir toliau išlieka aktualios.

Nepaisant prognozė viršijančio bendro medijų raštingumo lygio augimo visuomenėje (2017 m. – 37,8 proc.; 2021 m. – 48,7 proc.), pastarojo laikotarpio krizinės situacijos (COVID-19 pandemija ir dėl jos įvestas karantinas; Rusijos karas Ukrainoje ir įvesta nepaprastoji padėtis) suteikė impulsą visuomenės poliarizacijai, išryškino ypatingai didelius gyventojų nuomonių skirtumus tam tikrais visuomeninio gyvenimo klausimais. Socialinių tinklų išgalėjimas kasdieniniame gyvenime, ypač jaunimo tarpe juos naudojant kaip naujienų šaltinį²¹, nekritiškas šiuose tinkluose skleidžiamos informacijos vertinimas, vartotojų susiskirstymas į tam tikrus informacinius anklavus – dar labiau amplifikuoja minėtus skirtumus ir kuria visuomenėje palankią terpę skleisti radikalioms pažiūroms. Tokioje visuomenėje klausimų, aktualių tautinėms mažumoms, kėlimas tampa dar sudėtingesnis.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos (toliau – Tarnyba), vykdančios aktyvią veiklą kovojant su neapykantos kalba viešojoje informacijoje, duomenimis, neapykantos (t. y. tyčiojimosi, niekinimo, kurstymo diskriminuoti, fiziškai susidoroti) sklaida asmens ar asmenų grupės, skiriamos *rasės, tautybės, kilmės, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų* pagrindu, nemažėja ir išlieka tarp labiausiai pažeidžiamų asmenų grupių²². Tuo tarpu neapykantos nusikaltimus tiriančių pareigūnų apklausos duomenimis, jiems trūksta žinių apie pažeidžiamų visuomenės grupių kultūrą ir problemas – respondentai teigė geriau susipažinę su požiūriais ir stereotipais apie pažeidžiamas grupes viešojoje erdvėje, bet daug mažiau su

Europos Sąjungos Tarybos sprendimą (BUSP) 2022/351, kuriuo iš dalies keičiamas Sprendimas 2014/512/BUSP dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje; Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. kovo 10 d. nutarimą Nr. XIV-932 „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“ ir 2022 m. balandžio 20 d. nutarimą Nr. XIV-1044 „Dėl nepaprastosios padėties įvedimo“.

¹⁷ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, į Lietuvą yra 2022 m. viduryje buvo atvykę 293 žurnalistikos srities profesijos pabėgėliai iš Ukrainos.

¹⁸ Rekomendacijos parengtos po 2022 m. kovo 30 d. vykusio renginio – Seimo Ateities komiteto ir Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos neformalaus Ateities forumo „Intelektualinis Lietuvos savarankiškumas“ surengtos diskusijos „Karo pabėgėliai Lietuvoje: visavertė integracija ir kultūrinės įtampos“.

¹⁹ http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20mazumos%20Lietuvoje_papildyta%20studija.pdf

²⁰ Žr. 12 išnašą.

²¹ Eurobarometras, Žiniasklaidos ir naujienų apklausa, 2022 m.: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2832>.

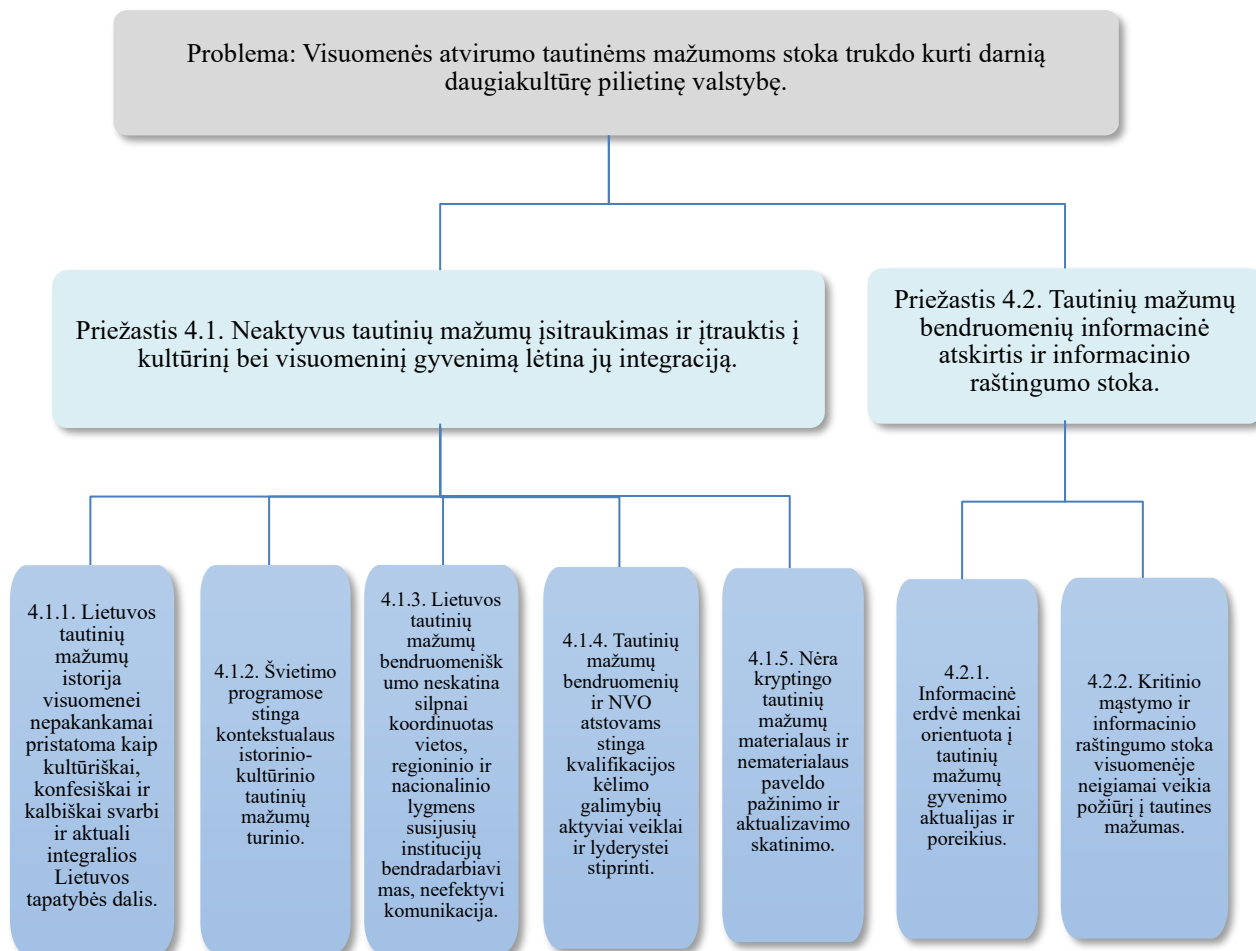
²² Analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“, 2022 m. (50–52 psl.): <https://www.zeit.lt/data/public/uploads/2022/04/2022-04-01-ataskaita-ir-analitika-galutinis.pdf>

pažeidžiamų bendruomenių problematika ir kultūra (istorija, religija, simboliais)²³. Tinkamai orientuota viešoji informacija ir komunikacija apie tautinių mažumų gyvenimo aktualijas ir poreikius prisidėtų prie netinkamų stereotipų tautinių mažumų atstovų atžvilgiu šalinimo. Tam pasitarnautų bendri kultūros (meno) įstaigų projektai ir žiniasklaidos priemonių projektai.

Visuomenės informavimo priemonių atstovų, kultūros ir meno įstaigų darbuotojų kompetencijų didinimas tautinių mažumų Lietuvoje klausimais kovoje su diskriminavimo apraiškėmis, siekiant didinti jų informacinį raštingumą ir atsparumą propagandai, sprendžiama numatant priemonių kryptis ir veiklas NPP 4.1 uždavinio apimtyje.

Žemiau pateikiamos identifikuotų problemos priežasčių sąsajos.

Paveikslas Nr. 1. Problemos, priežasčių ir subpriežasčių sąsajos

Duomenų šaltinis: sudaryta autorių pagal 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programą.

PRIEMONĖS TIKSLAS

Puoselėjant tautinių mažumų tapatybę, stiprinti jų integraciją į Lietuvos visuomenę, kuriant darnią, daugiakultūrę pilietinę valstybę.

TIKSLINĖS GRUPĖS

Priemonės tikslinei grupei priklauso šios asmenų grupės:

- Tautinių mažumų atstovai 501 241 (Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 m.);
- Istorinės tėvynės neturinčios tautines mažumas (Lietuvos karaimai, totoriai ir romai);
- Įvairių tautinių mažumų grupių ir lietuvių jaunimas (14–18 m.);

²³ Žr. https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2022/08/2021-04-06-no_pl_hate_apklausa_policijos_prokuror_ataskaita_03_31.pdf

- Lietuvos visuomenė 2 377 260 asmenys (85 proc. ne tautinės mažumos);
- Tautinių mažumų bendruomenės;
- Tautinių mažumų bendruomenių kultūros paveldo objektų valdytojais;
- Savivaldybės.

LAUKIAMO POKYČIO DETALIZAVIMAS

Igyvendinus priemonę, numatoma, kad ne lietuvių tautybės gyventojų, teigiančių, kad jų asmeninis tapatumas yra tvirtai susijęs su Lietuvos kultūra, dalis 2030 m. padidės 4 proc. iki 71 proc. (2020 m. šis rodiklis sudarė 67 proc.), taip pat padidės gyventojų, manančių, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, dalis 4 proc. iki 83 proc. (2020 m. šis rodiklis sudarė 79 proc.)

III SKYRIUS ALTERNATYVŲ ANALIZĖ

PIRMASIS SKIRSNIS PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS ALTERNATYVOS

Atsižvelgiant į išdėstytą problematiką ir jos tikslines grupes, esminės veiklos yra laikomos šios: „Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją ir kultūrą“, „Tautinių mažumų stebėsenos metodika“ ir „Tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimas ir pritaikymas bendruomenių poreikiams“. Atitinkamai šioms veikloms alternatyvūs intervencijos sprendiniai dominuoja visose alternatyvose. Kitoms veikloms yra suformuoti alternatyvūs intervencijos sprendiniai. Formuluoju alternatyvas, atsižvelgta į tai, kad teisės aktų nuostatos gali būti keičiamos.

Formuluojamos šios alternatyvos:

- Darnios daugiakultūrės pilietinės valstybės kūrimas, daugiau investuojant į jaunimo pažinimo įgūdžių ir tolerancijos formavimą.
Alternatyva Nr. 1
- Darnios, daugiakultūrės pilietinės valstybės kūrimas, tolygiai investuojant į jaunimo pažinimo įgūdžių ir tolerancijos formavimą ir informacinį raštingumą.
Alternatyva Nr. 2
- Darnios, daugiakultūrės pilietinės valstybės kūrimas, daugiau investuojant į informacinį raštingumą.
Alternatyva Nr. 3

Lentelė 1.

Veiklos Nr.	Veiklos pavadinimas	Finansavimo suma, tūkst. Eur		
		Alternatyva Nr. 1	Alternatyva Nr. 2	Alternatyva Nr. 3
Iš viso:		4.500,000	4.500,000	4.500,000
1.	Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją ir kultūrą	1.100,000	1.100,000	1.100,000
1.1.	Kilnojamos parodos	460,000	460,000	460,000
1.2.	Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją	640,000	640,000	640,000
2.	Projektas „Stiprūs įvairovėje“	1.100,000	850,000	456,000
3.	Tautinių mažumų informacinio raštingumo didinimas	650,000	900,000	1.294,000
4.	Tautinių mažumų būklės stebėsenos tobulinimas	150,000	150,000	150,000
5.	Tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimas ir pritaikymas bendruomenių poreikiams	1.500,000	1.500,000	1.500,000

Toliau pateikiami veiklos tipai ir įgyvendinimo būdai. (žr. lentelę žemiau).

Lentelė 2.

Veiklos Nr.	Veiklos pavadinimas	Veiklos tipas	Igyvendinimo būdas	Projektų vykdytojai
1.	Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją ir kultūrą	Investicinė	Konkursas	Nacionaliniai ir respublikiniai muziejai, kurių savininko teises ir

				pareigas įgyvendina LR kultūros ministerija; Kultūrinę veiklą vykdančios įstaigos.
1.1.	Kilnojamos parodos	Investicinė	Konkursas	Nacionaliniai ir respublikiniai muziejai, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina LR kultūros ministerija
1.2.	Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją	Investicinė	Konkursas	Kultūrinę veiklą vykdančios įstaigos
2.	Projektas „Stiprūs įvairovėje“	Komunikacinė	Planavimo	LR kultūros ministerija
3.	Tautinių mažumų informacinio raštingumo didinimas	Komunikacinė	Konkursas	Viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai
4.	Tautinių mažumų būklės stebėsenos tobulinimas	Analinė	Planavimo	Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
5.	Tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimas ir pritaikymas bendruomenių poreikiams	Investicinė	Konkursas	Tautinių mažumų paveldo objektų valdytojai

Veikla Nr. 1 Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją ir kultūrą

Aprašymas

Nors pastaraisiais metais valstybės mastu ir daugėja įvairių iniciatyvų, kurios patrauklia forma supažindina plačiąją visuomenę su tautinių mažumų istorija Lietuvos kontekste, jų kultūrinis ir tautinis identitetas bei jų reikšmė Lietuvos istorijos raidoje, tačiau jų vis dar nepakanka, kad Lietuvos visuomenės požiūris sparčiau keistųsi, o integracijos procesui būtų daromas efektyvesnis teigiamas poveikis. Minėtos iniciatyvos prisideda įgyvendinant Konceptijoje įvardintą tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo tikslą – pristatyti visuomenei Lietuvos tautinių mažumų istoriją kaip kultūriškai, konfesiškai ir kalbiškai svarbią ir aktualią integralios, dinamiškos Lietuvos tapatybės dalį, tačiau jos yra gana fragmentiškos. Norint pasiekti Konceptijoje numatytą tikslą, reikia papildomų aktyvių veiksmų, nukreiptų į konkrečių tautinių bendrųjų kultūros, istorijos pristatymą plačiai visuomenei, sekant jau pasiteisinusiais pavyzdžiais.

Problemos priežasties sprendimui siūlytina, vykdyti aukštos kokybės, plataus poveikio kultūros, meno ir kultūros paveldo aktualizavimo projektus, skirtus tautinių mažumų istorijos ir kultūros pristatymui plačiai visuomenei. Ypatingas dėmesys būtų skiriamas tautinių mažumų grupėms, neturinčioms istorinės tėvynės. Būtų atsižvelgiama į tautinių mažumų problematiką ir patrauklias komunikacijos visuomenei formas bei esmines jų temas (Lietuvos tautinių mažumų atstovų pasiekimai, pasaulinio lygmens mokslininkai, menininkai, visuomenės veikėjai, konkursų laureatai ir t.t.)

Šią veiklą sudarytų dvi poveiklės:

1.1. parengti kilnojamos parodos, skirtas Lietuvos tautinėms mažumoms, neturinčioms istorinės tėvynės, apie kurias visuomenė žino mažiausiai: romams, karaimams, totoriams ir kt. Reikalavimai kilnojamos parodoms, skirtoms konkrečiai tautinei mažumai: aktualumas (parengta bendradarbiaujant su konkrečios tautinės mažumos bendruomene), vizualumas, interaktyvumas (pasitelkiamos šiuolaikinės technologijos turinio pateikimui ir pažinimo procesui), tvarumas (taikomi universalaus dizaino principai, naudojamos ekologiškos, tvrios medžiagos, dizaino sprendiniai leidžia kilnojamą parodą pritaikyti įvairioms erdvėms, galimybė ją eksponuoti iki 3 metų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje per Lietuvos atstovybes ir kultūros atašė tinklą), kompleksiskumas (edukaciniai užsiėmimai, skirti visoms amžiaus grupėms, teminės ekskursijos, parodos turinį pristatantis leidinys, parodos viešinimas). Pasibaigus parodai, parengtą vizualinę medžiagą padaryti prieinamą mokytojams mokinių ugdymo tikslais.

1.2. kultūros ir meno projektai: scenos meno (teatras, muzika, šokis, cirkas), vizualaus meno, tarpdisciplininio meno ir pan. aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją ir dabarties aktualijas, skatinant geresnį pažinimą ir toleranciją Lietuvos visuomenėje.

Tikslinės grupės

- Tautinių mažumų atstovai 501 241 (Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 m.);
- Istorinės tėvynės neturinčios tautinės mažumos (Lietuvos karaimai, totoriai ir romai);
- Lietuvos visuomenė 2 377 260 asmenys (85 proc. ne tautinės mažumos).

Projektų vykdytojai

- Nacionaliniai ir valstybiniai muziejai, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija;
- Kultūrinę veiklą vykdančios įstaigos.

Siekiami rezultatai

- Sukurtos ne mažiau kaip 3 nacionalinių ar valstybinių muziejų parodos bendradarbiaujant su tautinių mažumų bendruomenėmis, savivaldybėmis, kitais partneriais (laikotarpis nuo 2025 m. iki 2030 m.);
- Surengti/organizuoti ne mažiau kaip 10 profesionalaus scenos meno (teatras, muzika, šokis, cirkas), vizualaus meno, tarpdisciplininio meno renginiai/projektai (laikotarpis nuo 2025 m. iki 2029 m.), aktualizuojantys tautinių mažumų kultūrą ir istoriją Nefinansuojami kino projektai ir literatūros leidybos projektai. Projektai turi būti įgyvendinami bendradarbiaujant su konkrečios tautinės mažumos bendruomene ir investicijos metu pasiekta ne mažiau, kaip 10 000 lankytojų.

Finansavimo apimtis

1 100 000 Eur.

Finansavimo forma

Valstybės biudžeto lėšų asignavimų paskyrimas (dotacija).

Poveiklės 1.2. kultūros ir meno projektai 640 000 Eur. Finansavimo suma apskaičiuota laikantis prielaidos, kad veiklos įgyvendinimui yra būtina skirti 340.000 Eur – 2025 m. ir 300.000 Eur – 2027 m. Išlaidų dydis numatytas remiantis numatomu kultūros ir meno renginių/projektų skaičiumi – ne mažiau 2 renginiai/projektai 2025 metais, ne mažiau 2 renginiai/projektai 2026 metais, ne mažiau 2 renginiai/projektai 2027 metais, ne mažiau 2 renginiai/projektai 2028 metais, ne mažiau 2 renginiai/projektai 2028 metais, ne mažiau 2 renginiai/projektai 2029 metais,

Veikla Nr.2 Projektas „Stiprūs įvairovėje“Aprašymas

Siekiant ugdyti tautinių mažumų grupių atstovų vadybinius gebėjimus, lyderystę, kitas svarbias kompetencijas, reikia daugiau dėmesio skirti jaunimui ir sudaryti sąlygas minėtų gebėjimų ir kompetencijų ugdymui jau mokykliniame amžiuje. Tai būtų ilgalaikė investicija į pilietišką, tolerantišką, kritiškai mąstančią ir pakančią visuomenės ugdymą. 2019-2022 metais buvo organizuoti mokymai jaunuoliams, stovyklos - „Stiprūs įvairovėje“. Mokymai vyko bendradarbiaujant kelioms organizacijoms Britų tarybai, Jaunimo reikalų agentūrai, Švietimo mainų paramos fondui, Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamentui, Kultūros ministerijai. Po kiekvienų mokymų buvo vykdoma apklausa, kurios 2022 metų tarpiniai rezultatai parodė:

- 61,19% tautinių mažumų jaunuolių po stovyklos lietuvių draugiškumą tautinėms mažumoms geriau vertina geriau nei prieš stovyklą (matavimas pirmą ir paskutinę dieną penkiabalėje skalėje).
- 84,50% jaunuolių po stovyklos sutinka su teiginiu, kad prie valstybės saugumo gali prisidėti bet kuris jos pilietis. Tai yra 17,6% daugiau nei prieš stovyklą.
- Jaunuolių prašant nurodyti kaip galima atpažinti melagingas naujienas (atviras klausimas), tautinių mažumų grupėje informacijos tikrinimas kituose šaltiniuose prieš stovyklą minimas 26,38% atvejų, po stovyklos – 40,27% ir beveik susilygina su ne tautinių mažumų jaunuolių atsakymais (42,85%).

Pateikti apklausos rezultatai rodo, kad tokios priemonės padeda skirtingų etninių grupių jaunimui kurti tarpusavio ryšius, užmegzti tarpusavio draugystes, lavinti jaunuolių aktyvaus dalyvavimo bendruomenėje ir refleksijos įgūdžius, lavinti demokratinių sprendimų priėmimo, kritinio informacijos vertinimo įgūdžius.

Problemos sprendimui siūlytina pasitelkti jaunimui priimtina ir patrauklią mokymo formą vasaros jaunimo stovyklas ir mokymus, kurie būtų orientuoti į tarpusavio ryšius, dalyvavimą bendruomenėje. Būtų įtraukiami moksleiviai (nuo 14 m. iki 18 m.) iš skirtingų Lietuvos miestų bei tautinių mažumų mokyklų. Ne mažiau kaip pusė renginio dalyvių būtų tautinių mažumų atstovai. Iš viso stovykloje galėtų dalyvauti apie 300 moksleivių. Siekiamybė – organizuoti kelias stovyklas skirtinguose regionuose vienu metu. Per metus būtų galima įtraukti iki 300 mokinių (vienoje pamainoje/grupėje – ne daugiau kaip 30 dalyvių). Norint

organizuoti kelias stovyklas, reikėtų atlikti atranką ir pravesti mokymus komandoms nariams (mentoriams, koordinatoriams), kurie dirbtų su vaikais lietuvių ir, prireikus, tautinių mažumų kalbomis.

Šiuo projektu siekiama jaunimui padėti puoselėti tarpusavio ryšius, kurti, kritiškai mąstyti, skatinti diskusijų kultūrą ir priklausymo savo valstybei jausmą. Taip pat gilinamasi į kritinio informacijos vertinimo, tautinių mažumų temas (neapykantos kalbos atpažinimas, supažindinama su skirtingomis kultūromis, jų istorija), pilietiškumo ir lyderystės ugdymą. Vieną iš renginio dienų stovyklos dalyviai turėtų galimybę susitikti su skirtingų valstybės ir savivaldybių institucijų/įstaigų atstovais, užduoti jiems klausimus ir diskutuoti jaunimui aktualiomis temomis.

Tikslinės grupės

- Įvairių tautinių mažumų grupių ir lietuvių jaunimas (14-18 m.);
- Lietuvių jaunimas (14-18 m.).

Projektų vykdytojai

LR kultūros ministerija.

Siekiami rezultatai

- Geresni jaunuolių gebėjimai suprasti medijas, kritiškai vertinti informaciją ir kūrybiškai dalyvauti medijų procesuose;
- Užsimezgosios tarpkultūrinės draugystės;
- Įsitraukimas į savanorišką veiklą, kultūros projektus, tarptautinius projektus, savo iniciatyvų įgyvendinimas;
- Socialiai atsparūs, empatiški ir raštingi jauni žmonės, galintys prasmingai dalyvauti demokratinėje visuomenėje;
- Įtraukti mentoriai iš tautinių mažumų bendruomenių.

Kiekybiniai:

	Alternatyva Nr. 1	Alternatyva Nr. 2	Alternatyva Nr. 3
Projektas „Stiprūs įvairovėje“	Ne mažiau 900 moksleivių iš kurių ne mažiau 450 jaunimo iš tautinių mažumų	Ne mažiau 600 moksleivių iš kurių ne mažiau 300 jaunimo iš tautinių mažumų	Ne mažiau 300 moksleivių iš kurių ne mažiau 150 jaunimo iš tautinių mažumų
Projektas „Stiprūs įvairovėje“	Ne mažiau 4 įsitraukusių valstybinių institucijų skaičius	Ne mažiau 4 įsitraukusių valstybinių institucijų skaičius	Ne mažiau 4 įsitraukusių valstybinių institucijų skaičius

Finansavimo apimtis

Nuo 456 000 iki 1 100 000 Eur (atsižvelgiant į Jaunimo vasaros mokymų „Stiprūs įvairovėje“ stovyklos finansavimo modelį).

	Alternatyva Nr. 1	Alternatyva Nr. 2	Alternatyva Nr. 3
Projektas „Stiprūs įvairovėje“	1.100,000	850,000	456,000

Finansavimo forma

Valstybės biudžeto lėšų asignavimų paskyrimas (dotacija)

Veikla Nr. 3 Tautinių mažumų informacinio raštingumo didinimas

Aprašymas

Atvirumas ir pagarba visuomenėje neįmanoma be lygiaverčio dialogo, o šis – be abipusio pažinimo, nepagrįstų išankstinių nuostatų atsisakymo, informacijos pasiekiamumo, tinkamos erdvės ir aplinkos sudarymo diskusijai. Lietuvos visuomenė vis dar nepakankamai susipažinusi su tautinių mažumų kultūra ir istorija, dabartinėmis jų gyvenimo aktualijomis, poreikiais ir iššūkiais, priešingai – visuomenėje pastebimos ryškesnės takoskyros, o tautinių mažumų grupių atžvilgiu toliau klesti neigiami stereotipai. Atitinkamai tautinių mažumų bendruomenėms trūksta informacijos ir žinių apie kultūrinį, socialinį, ekonominį, politinį gyvenimą Lietuvoje, aktualijas, iniciatyvas ir galimybes įsitraukti bei lygiaverčiai juose dalyvauti. Rytų Europos studijų centro atliktas tyrimas parodė, kad didesnė dalis tautinių mažumų atstovų pirminiu naujienų

šaltiniu naudoja ne lietuviškus TV kanalus²⁴, Stebima menka alternatyvių informacijos šaltinių pasiūla Lietuvoje gyvenančių didesniųjų tautinių mažumų kalbomis, todėl natūralu, kad tam tikrais aktualiais Lietuvos visuomenės gyvenimo klausimais formuojasi informacinė atskirtis²⁵. Šią atskirtį dar labiau didina krizinės situacijos ir visuomenės poliarizacija.

Medija ir kultūros paslaugos yra menkai orientuotos į tautinių mažumų gyvenimo aktualijas ir poreikius, stinga profesionalių aktualizuotų laidų tautinių mažumų kalbomis. Atskiruose Lietuvos regionuose esančios žiniasklaidos priemonės tautinių mažumų kalbomis nesugeba patraukti tautinių mažumų gyventojų dėmesio. Trūkumų pastebima ir daugiau: trūksta informacinio bendradarbiavimo ir tinklaveikos tarp tautinių mažumų bendruomenių, valstybės institucijų ir medijų, o tai pat regioninių, vietos visuomenės informavimo priemonių ir nacionalinio transliuotojo, kuris užtikrintų kokybiškesnę vietos visuomenės informavimo priemonių turinį ir sudarytų sąlygas į nacionalinį eterį pateikti daugiau tautinėms mažumoms svarbių temų²⁶, kurių dėka kryptingai ir nuosekliai atsispindėtų tautinių mažumų bendruomenių, meno kolektyvų, kultūros, tradicijų, pasiekimų, veiklos patraukliomis visuomenei formomis. Informacinių programų kokybė ir patrauklumas yra būtinas gerinantis tautinių mažumų informacinę erdvę. Visuomenės informavimo priemonės tautinių mažumų kalbomis turėtų būti stipri alternatyva prarusiškiems šaltiniams, patrauklios, technologiškai pažangios, o jų turinys – įtraukus ir aktualus.

Įdomiųjų pamokų/edukacinių programų formatas susitelkiant į tautinių mažumų istoriją, kultūrą, pagrindines šventes leistų ne tik geriau pažinti tautines grupes, bet ir susipažinti su pagrindiniais, vyraujančiais stereotipais. Vaizdo įrašo formatu pateikiama įdomioji pamoka/ edukacinė programa, kurios metu istorikai, visuomenės veikėjai, tautinių mažumų atstovai, lyderiai pristatytų esminę informaciją, susijusią su konkrečia tautine bendruomene, jos istorija, kultūra, gyvenimo aktualijomis, poreikiais ir iššūkiais. Edukacinio turinio pamokos / programos galėtų būti remiamos per Medijų rėmimo fondą, kuris bus steigiamas atnaujinus valstybės paramos žiniasklaidai modelį, viešojo konkurso būdu skiriant finansavimą tautinių mažumų žiniasklaidos projektams. Pasitelkiant subtitrus programos galėtų būti pritaikomos ir skirtingomis kalbomis, taip įtraukiant klausos negalią turintiems asmenims – auditoriją, taip pat patiriančią informacinę atskirtį.

Tikslinės grupės

Įvairioms tautinėms mažumoms priklausančios grupės.

Projektų vykdytojai

Viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai.

Siekiami rezultatai

- Didinti audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų turinį ir kokybę atspindint tautinių mažumų, jų bendruomenių bei tradicijų pobūdį.
- Didinti viešųjų ryšių kampanijos priemonės žiniasklaidoje, kurios susijusios su atsaku į neigiamas visuomenės nuostatas į tam tikras etninių, religinių mažumų grupes.
- Didinti informacijos ir žinių apie kultūrinį, socialinį, ekonominį, politinį gyvenimą Lietuvoje, aktualijas, iniciatyvas ir galimybes įsitraukti bei lygiaverčiai juose dalyvauti.
- Sukurti specializuotas kūrybines dirbtuves, tinklalaides, radijo reportažus aktualius tautinių mažumų bendruomenėms.

Finansavimo apimtis

Nuo 650 000 iki 1 294 000 Eur.

	Alternatyva Nr. 1	Alternatyva Nr. 2	Alternatyva Nr. 3
Tautinių mažumų informacinio raštingumo didinimas	650,000	900,000	1.294,000

²⁴ http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20mazumos%20Lietuvoje_papildyta%20studija.pdf

²⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. IV-19 „Dėl Visuomenės informavimo politikos strateginių kryptų 2019–2022 metams patvirtinimo“.

²⁶ http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20mazumos%20Lietuvoje_papildyta%20studija.pdf

Finansavimo forma

Valstybės biudžeto lėšų asignavimų paskyrimas (dotacija)

Veikla Nr. 4 Tautinių mažumų būklės stebėsenos tobulinimasAprašymas

Aktualus bei išsamus tyrimas skirtas tautinių mažumų problematikai „Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimas“ buvo atliktas 2015 metais. Vėlesniais metais buvo atlikti pavieniai tyrimai analizuojantys tautinių mažumų klausimus skirtingais pjūviais. Šiuo metu nėra vykdoma sisteminga, aktuali, specialiai sukurta metodika grįsta tautinių mažumų būklės stebėsenai. Tokia situacija, kuomet trūksta statistinių duomenų ir nėra galimybės stebėti nuosekliai renkamų duomenų dinamikos, trukdo tinkamai formuoti ir vykdyti įrodymais grįstą tautinių mažumų politiką, teisingai nustatyti problemas, greitai reaguoti į pagrindines problemų priežastis ir jas šalinti, tinkamai ir efektyviai spręsti problemas.

Atsižvelgiant į trūkstamą metodikos ir tyrimų poreikį numatomi šie veiksmai:

- Metodikos skirtos tautinių mažumų būklės stebėsenai sukūrimas.

Šios veiklos apimtyje bus sudaryta tautinių mažumų padėties stebėsenos metodika, kurioje bus nustatyti periodinio vertinimo rodikliai (indikatoriai), kurie užtikrins objektyvų kokybinį tautinių mažumų būklės ir visuomenės nuostatų jų atžvilgiu vertinimą. Metodikoje bus numatytas visuomenės nuostatų vertinimas šiais pjūviais: visuomenės (ne)diskriminacinės nuostatos; tautinių mažumų atstovų kvalifikaciniai, lyderystės gebėjimai, kritinio mąstymo ir pilietiškumo kompetencijos, tautinių mažumų įtrauktis į visuomeninį gyvenimą (paveldo, istorijos, kultūros atspindėjimas ir aktualizavimas). Tai:

- Padės formuoti tinkamus valstybės politikos įgyvendinimo uždavinius ir priemones tautinių mažumų integracijos, tapatybės išsaugojimo bei nediskriminavimo skatinimo srityse;
 - Leis objektyviai ir nedideliais kaštais stebėti situaciją, periodiškai matuojant metodikos parinktus reprezentuojančius indikatorius;
 - Leis koreguoti valstybės politikos įgyvendinimo uždavinius ir priemones, priklausomai nuo gautų rezultatų;
 - Suteiks kokybiškesnes galimybes tautinėms mažumoms integruotis bei išsaugoti tautinę tapatybę;
 - Stiprins toleranciją visuomenėje;
 - Prisidės prie tautinės darnos ir valstybės saugumo užtikrinimo.
- Tyrimai (apklausos).

Atliekamas kas dvejus metus: 2025 m., 2027 m. ir 2029 m. pagal metodikoje nustatytus rodiklius. Tautinių mažumų padėties tyrimas (apklausas), padės objektyviai stebėti tautinių mažumų padėties pokytį ir jį vertinti, pasirinkti tinkamas priemones planuojant ir vykdam įrodymais grįstą tautinių mažumų integracijos politiką.

Sukurtos metodikos ir joje nustatytų rodiklių pagrindu bus tinkamai formuojamos valstybės politikos intervencijos ir priemonės tautinių mažumų integracijos, tapatybės išsaugojimo bei nediskriminavimo skatinimo srityse.

Tikslinės grupės

- Tautinių mažumų atstovai 501 241 (2021 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 m.);
- Istorinės tėvynės neturinčios tautines mažumas (Lietuvos karaimai, totoriai ir romai);
- Įvairių tautinių mažumų grupių ir lietuvių jaunimas (14-18 m.);
- Lietuvos visuomenė 2 377 260 asmenys (85 proc. ne tautinės mažumos).

Projektų vykdytojai

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Siekiami rezultatai

Tyrėjų sudaryta tautinių mažumų padėties stebėsenos metodika ir jos pagrindu nustatyti periodinio vertinimo rodikliai užtikrinantys objektyvų kokybinį tautinių mažumų būklės ir visuomenės nuostatų jų atžvilgiu vertinimą.

- Sukurta metodika (1 vnt.).

- Atlikti tyrimai (apklausos) (3 vnt.).

Finansavimo apimtis

150 000 Eur. Finansavimo suma apskaičiuota laikantis prielaidos, kad veiklos įgyvendinimui yra būtina skirti 2025 m. metodikos sukūrimui - 60 000 Eur (atsižvelgiant į 2021 m. ir 2022 m. „Kultūros ministerijos ir Lietuvos kultūros tarybos 2022–2024 metų tyrimų plano“ panašių tyrimų ir analizės kainas); metodikos pagrindu atlikti tautinių mažumų padėties tyrimą (apklausas) skiriant 2025 m. - 30 000 Eur., 2027 m. - 30 000 Eur ir 2029 m. - 30 000 Eur. (atsižvelgiant į 2021 m. ir 2022 m. „Kultūros ministerijos ir Lietuvos kultūros tarybos 2022–2024 metų tyrimų plano“ panašių tyrimų ir analizės kainas).

Finansavimo forma

Valstybės biudžeto lėšų asignavimų paskyrimas (dotacija)

Veikla Nr. 5 Tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimas

Aprašymas

Su tautinėmis mažumomis susijusio kultūros paveldo aktualizavimas gali padėti didinti plačiosios visuomenės žinias apie tautinių mažumų bendrijų istoriją ir šių dienų gyvenimą, skatinti atrasti ir domėtis, ugdyti toleranciją. Daugelis tautinių bendruomenių išreiškia poreikius turėti savo atstovaujamai mažumai skirtas patalpas bendruomenės veikloms ir renginiams, o tuo pačiu tokios erdvės turi potencialą pritraukti ir tautinėms mažumoms nepriklausančius lankytojus. Dažnu atveju tokie objektai yra religinės paskirties ir neretai gana prastos fizinės būklės. Juos sutvarkius, objektai būtų pritaikomi tiek pačių bendruomenių veiklai, tiek įvairioms kultūrinėms veikloms, pritraukiančios plačiąją visuomenę, Lietuvos ir užsienio turistus.

Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, fiksuodamas neprižiūrimus, apleistus kultūros paveldo objektus neprižiūrimo kultūros paveldo svetainėje²⁷ nustatė, kad tarp blogiausios būklės kultūros paveldo objektų yra ir nemažai reikšmingų tautinėms mažumoms objektų, kurie išsidėstę net ir didžiuosiuose Lietuvos miestuose (pavyzdžiui, Kauno chasidų sinagogos pastatas, Viešpaties Atsimainymo cerkvės fragmentai Kaune ir t.t.). Tačiau tokių objektų tvarkybai kasmet skiriamas finansavimas yra labai nedidelis. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos Paveldotvarkos programos apimtyje tautinių mažumų kultūros paveldo tvarkybai skirtos lėšos 2020 m. sudarė 22 proc. nuo visos Paveldotvarkos programos sumos. 2021 m. – 12,7 proc., 2022 m. – 15,7 proc. Taigi kasmetinis finansavimas tautinių mažumų kultūros paveldui nesiekia 0,5 mln. Eur.

Šios veiklos apimtyje numatoma investuoti į ne mažiau kaip vieną tautinių mažumų paveldo objektą.

Tikslinės grupės

- Lietuvos visuomenė 2 377 260 asmenys (85 proc. ne tautinės mažumos);
- Tautinių mažumų bendruomenės;
- Tautinių mažumų bendruomenių kultūros paveldo objektų valdytojai;
- Savivaldybės.

Projektų vykdytojai

Tautinių mažumų paveldo objektų valdytojai

Siekiami rezultatai

Pritaikytas bendruomenės poreikiams ir aktualizuotas, siekiant Lietuvos visuomenę supažindinti su tautinių mažumų istorija bei paveldu ne mažiau nei vienas tautinių mažumų kultūros paveldo objektas.

Finansavimo apimtis

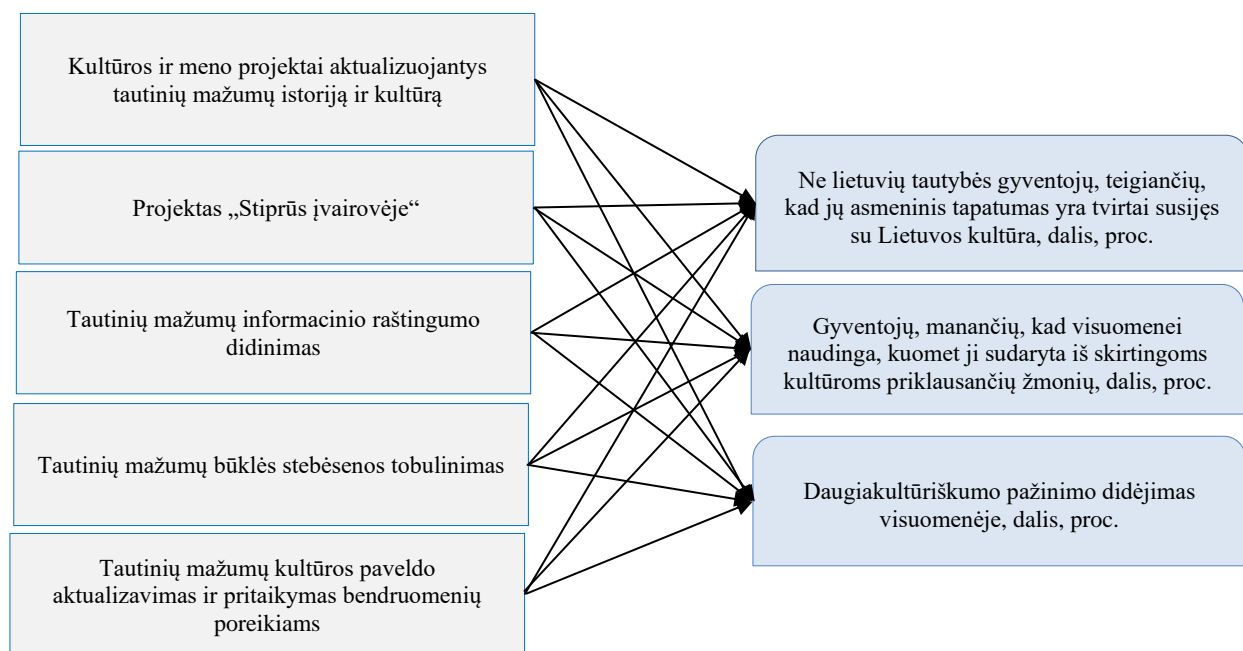
1 500 000 Eur

Finansavimo forma

Valstybės biudžeto lėšų asignavimų paskyrimas (dotacija)

²⁷ <https://experience.arcgis.com/experience/b4c79b5db0de4b58a916947e2ac2bafb>

Paveikslas 2. Pažangos priemonės veiklų ir rodiklių sąsajos

Duomenų šaltinis: sudaryta autorių pagal 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programą

Priemonės prisidėjimas prie 2021–2030 m. Nacionalinio pažangos plano trijų horizontaliųjų principų įgyvendinimo:

- **Darnus vystymasis** – suplanuotos šios pažangos priemonės veiklos padės tautinių mažumų bendruomenėms integruotis ir (ar) išlikti darbo rinkoje, skatinti savarankišką užimtumą, bei taip prisidės prie socialinės atskirties mažinimo, bei jų socialinės ir ekonominės gerovės kūrimo. Taip pat kelti sąmoningumą apie kultūros išteklių sąsają su darnaus vystymosi tikslais.
- **Inovatyvumas (kūrybingumas)** – įgyvendinamos priemonės prisidės prie atviros, laisvos, savimi pasitikinčios visos visuomenės kūrimo ir tiesiogiai skatins tautinių mažumų bendruomenes įtraukti į visuomenę atvirumą.
- **Lygios galimybės visiems** – įgyvendinant projektus bus išplėtos galimybės visiems asmenims (įskaitant asmenis su negalia, skirtingo amžiaus ir skirtingos seksualinės orientacijos asmenis) dalyvauti veiklose. Ši pažangos priemonė prisideda prie socialinės sutelkties programos 4 problemos („socialinė atskirtis dėl galimos diskriminacijos (lyties, socialinės padėties, amžiaus, negalios, kalbos, kilmės, rasės, tautybės, pilietybės, įsitikinimų ar pažiūrų, lytinės orientacijos, etninės priklausomybės, tikėjimo, sveikatos būklės ar kitu pagrindu), sprendimo. Taip pat pažangos priemone bus prisidedama prie kultūros turinio prieinamumo didinimo, siekiant mažinti kultūrinę atskirtį išvardintoms grupėms priklausančių asmenų atžvilgiu.

ANTRASIS SKIRSNIS PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS GERIAUSIOS ALTERNATYVOS PASIRINKIMAS

Alternatyvos palyginimas atliekamas sąnaudų ir naudos analizės metodu (SNA), siekiant įvertinti ir pagrįsti socialinį-ekonominių priemonės alternatyvų poveikį.

Alternatyvos palyginimas atliekamas naudojant skaičiuoklę, viešai paskelbtą adresu:

https://ppplietuva.lt/lt/media/force_download/?url=/uploads/publications/docs/1240_a2f4344746a32b30ad3e655f5a388e5e.xlsm (skaičiuoklės versija 1.1; 2022-03-02)

Dėl reinvesticijų poreikio įvertinimo

Remiantis Plėtros programos pažangos priemonės formavimo ir pagrindimo rekomendacijose pateiktomis skaičiuoklės sąvokomis (23 psl.), reinvesticijos yra išlaidos, kurios patiriamos visiškai pakeičiant ilgalaikį turtą, į kurį buvo investuotos lėšos. Priemonės ataskaitiniu laikotarpiu (iki 2044 m.) nėra numatoma visiškai pakeisti infrastruktūrą ar jos dalį, sukurtą įgyvendinus priemonės veiklas, todėl reinvesticijos nėra numatomos.

Dėl veiklos ir palaikymo sąnaudų

Priemonės veiklų apimtyje nėra numatoma sukurti rezultatus, kurie reikalautų papildomų veiklos ir palaikymo sąnaudų viešajame sektoriuje, todėl pastarosios nėra numatomos (išskyrus veiklą „Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją“).

Dėl likutinės vertės

Investicijų likutinė vertė numatyta tik veiklai, kurios apimtyje sukuriamas ilgalaikis turtas (infrastruktūra) – veikla „Tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimas ir pritaikymas bendruomenių poreikiams“. Likutinė vertė apskaičiuota taikant 30 metų nusidėvėjimo laikotarpį.

Kitų veiklų apimtyje ilgalaikis turtas nėra sukuriamas.

Dėl ekonominės naudos skaičiavimų pagrindimo

Socialinės-ekonominės naudos skaičiavimo prielaidos yra nurodytos priemonės skaičiuoklės darbalapyje „EN“. Prielaidos suformuotos, remiantis konversijos koeficientų apskaičiavimo ir socialinio ekonominio poveikio (naudos / žalos) vertinimo metodika patvirtinta Viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2019 m. sausio 2 d. įsakymu Nr. 2019/8-1, Tyrimų ir analizės kultūros sektoriaus istoriniais duomenimis pasitelkiamais aktualiais duomenų šaltiniais. Priemonės finansinių išteklių panaudojimo skaičiavimai atlikti taikant sąnaudų ir naudos analizės (toliau - SNA) metodą. Analizė daryta remiantis KM turima informacija, remiantis projektų vykdytojų parengtais investiciniais projektais, viešai prieinama statistine informacija.

Skaičiavimuose naudoti šie poveikio komponentai:

- 1.1.1. Pasiryžimas sumokėti už 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): vietinis lankytojas.
- 1.1.2. Pasiryžimas sumokėti už 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): regioninis lankytojas.
- 1.1.3. Pasiryžimas sumokėti už 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): nacionalinis lankytojas.
- 1.1.4. Pasiryžimas sumokėti už 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): užsienio lankytojas.
- 1.1.5. Pasiryžimas sumokėti už 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): Pėsčiomis atvykstantis vietinis lankytojas
- 1.2.1. Pasiryžimas sumokėti už kiekvieną papildomą 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES: vietinis lankytojas.
- 1.2.2. Pasiryžimas sumokėti už kiekvieną papildomą 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): regioninis lankytojas.
- 1.2.3. Pasiryžimas sumokėti už kiekvieną papildomą 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): nacionalinis lankytojas.
- 1.2.4. Pasiryžimas sumokėti už kiekvieną papildomą 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): užsienio lankytojas.
- 1.2.5. Pasiryžimas sumokėti už kiekvieną papildomą 1 val. apsilankymą kultūros objekte, jei įtraukiamos tik laiko sąnaudos ir TPES (kelionės sąnaudų metodas): Pėsčiomis atvykstantis vietinis lankytojas

Analizė daryta remiantis žemiau nurodomomis prielaidomis bei duomenų šaltiniais:

- a) veiklai "Kilnojamos parodos"
 - i. numatomas sukurti parodų skaičius yra trys,
 - ii. kiekviena iš numatomų sukurti parodų penkerių metų laikotarpiu būtų eksponuojama kiekvieną mėnesį, tai yra 60 kartų,
 - iii. padaryta prielaida, kad mažiausias kiekvienos kilnojamos parodos lankytojų skaičius bus 300 lankytojų, o vieno lankytojo parodos apsilankymui skiriamas laikas bus 1,5 val.

- iv. padaryta prielaida, kad padarius parengtą vizualinę medžiagą prieinamą mokytojams mokinių ugdymo tikslais, mokinių ir mokytojų skiriamas laikas valandomis susipažinimui su medžiaga laikotarpiu nuo 2028 metų iki 2044 metų bus 6000 val. kasmet.
 - v. kiekybiniai skaičiavimai, taikant kiekybinius pasiryžimo sumokėti įverčius yra pateikti skaičiuoklės darbalapyje „EN“.
- b) veiklai „Kultūros ir meno projektai aktualizuojantys tautinių mažumų istoriją“
- i. numatomas projektų skaičius yra 10. Nuo 2025 m. iki 2029 po 2 renginius/projektus,
 - ii. numatoma kiekvieno renginio trukmė – mažiausiai 2 val.,
 - iii. numatomas vieno renginio lankytojų skaičius yra mažiausiai 1000 lankytojų, įvertinus maksimalius galimus pajėgumus priimti lankytojus renginių vietose,
 - iv. kiekybiniai skaičiavimai, taikant kiekybinius pasiryžimo sumokėti įverčius yra pateikti skaičiuoklės darbalapyje „EN“,
 - v. lankytojų srautai ir renginio trukmė grindžiami jau įvykusiais tautinių mažumų istoriją ir kultūrą aktualizuojančiais renginiais/projektais tokias, kaip: Irenos Veisaitės atminimui skirtas vakaras/koncertas „Ten, kur baigiasi žodžiai, prasideda muzika“ <https://www.filharmonija.lt/lt/renginiai-ir-repertuaras/renginiai/archive/ten-kur-baigiasi-zodziai-prasideda-muzika.html> ; Spektaklis – Vilniaus senajame teatre „Gyvenimas be meilės“ <https://vsteatras.lt/spektakliai/gyvenimas-be-meiles> ; Tiesioginė transliacija per LRT KLASIKA – Per muziką sakome: „Esame prieš karą!“ <https://www.kristoforas.lt/musu-muzika-pries-kara/>
- c) veiklai "Tautinių mažumų kultūros paveldo aktualizavimas ir pritaikymas bendruomenių poreikiams"
- i. numatoma vieno apsilankymo atnaujintame tautinių mažumų kultūros paveldo objekte trukmė yra 1,5 val.,
 - ii. vidutinė investicija, kuriai esant lankytojų skaičius padidėja vienu asmeniu (pagal priemonės 05.4.1-CPVA-V-301 įgyvendinimo praktiką, tai yra pagal pasirašytas sutartis ir įgyvendintus projektus), įvertinus suderinto vartotojų kainų indekso pokytį nuo 2020 m. gruodžio mėn. (110,54) iki 2022 m. gruodžio mėn. (146,82) – 152,50 Eur,
 - iii. įvertinus veiklai numatomą finansavimą (1 500 000 Eur) bei finansavimo dėka sukuriama vienetinį lankytojų pokytį (152,50 Eur/lankytojas), numatomas lankytojų skaičiaus padidėjimas yra 9 836 lankytojai kasmet nuo 2027 iki 2044 metų,
 - iv. kiekybiniai skaičiavimai, taikant kiekybinius pasiryžimo sumokėti įverčius yra pateikti skaičiuoklės darbalapyje „EN“.
- d) veiklai "Stiprūs įvairovėje"
- i. numatoma kiekvienos stovyklos trukmė yra 1 savaitė, tai yra 12 valandų kiekvieną dieną 5 dienų laikotarpiu,
 - ii. numatomas vienos stovyklos grupės dalyvių skaičius – 30 asmenų,
 - iii. numatomas stovyklų skaičius, įvertinus finansavimą, yra skirtingas kiekvienos alternatyvos atveju: 1 alternatyvos atveju – 30 stovyklų, 2 alternatyvos atveju – 20 stovyklų, 1 alternatyvos atveju – 10 stovyklų. Stovyklų skaičius nustatytas, laikantis ekspertiniu būdu nustatytos prielaidos, kad vienam asmeniui vidutinė stovyklos kaina yra apie 250-260 Eur,
 - iv. kiekybiniai skaičiavimai, taikant kiekybinius pasiryžimo sumokėti įverčius, yra pateikti skaičiuoklės darbalapyje „EN“ 2025-2029 metų laikotarpiu (tai yra laikotarpiu, kai yra organizuojamos stovyklos).
- e) veiklai "Tautinių mažumų informacinio raštingumo didinimas"
- i. padaryta prielaida, kad vienos informacinio raštingumo didinimui skirtos priemonės (edukacinė pamoka / laida / programa) vidutinė trukmė yra 1 val.,
 - ii. padaryta prielaida, kad tautinių mažumų atstovų, kurie 2025-2029 metų laikotarpiu skirs savo laiką, skaičius sudarys 1 % nuo tikslinės grupės (501 241 asmuo), tai yra 5 012 asmenų,
 - iii. vienos priemonės vidutinė parengimo kaina yra nustatyta pagal priemonės Nr. 08-001-04-01-01 duomenis bei sudaro 12 500 Eur,
 - iv. informacinio raštingumo didinimui skirtų priemonių skaičius per 2025-2029 metus yra skirtingas, priklausomai nuo alternatyvos ir jos apimtyje skiriamo finansavimo veiklai: 1 alternatyvai – 52 priemonės, 2 alternatyvai – 72 priemonės, 3 alternatyvai – 103,52 priemonės,

- v. kiekybiniai skaičiavimai, taikant kiekybinius pasiryžimo sumokėti įverčius yra pateikti skaičiuoklės darbalapyje „EN“.

Naudojant skaičiuoklę apskaičiuota alternatyva palyginamojo rodiklio (ekonominio naudos ir išlaidų santykio) reikšmė:

Lentelė 4. Alternatyvų palyginimas pagal ekonominės naudos ir išlaidų santykio (ENIS) reikšmes

Alternatyva	Alternatyvos pavadinimas	Ekonominės naudos ir išlaidų santykis (ENIS)
Alternatyva 1	Darni, daugiakultūrė pilietinė valstybė - daugiau investuojant į jaunimą	1,41
Alternatyva 2	Darni, daugiakultūrė pilietinė valstybė – tolygiai investuojant į jaunimą ir informacinį raštingumą	1,44
Alternatyva 3	Darni, daugiakultūrė pilietinė valstybė - daugiau investuojant į informacinį raštingumą	1,53

Naudojant skaičiuoklę apskaičiuotas alternatyvų poveikis viešiesiems finansams:

Lentelė 5. Alternatyvų poveikis viešiesiems finansams

Alternatyva 1

Kodas	Viešųjų finansų srautas	Grynoji dabartinė vertė	Reali vertė
S.	Investicijų, reinvesticijų ir grynasis veiklos srautas (be PVM)	3 243 583	3 493 219
T.	Privataus ir NVO sektoriaus grynasis veiklos srautas (be PVM)	0	0
U.	PVM dalis, sumokėta privataus ir NVO sektoriaus	0	0
	POVEIKIS VIEŠIESIEMS FINANSAMS	-3 243 583	-3 493 219

Alternatyva 2

Kodas	Viešųjų finansų srautas	Grynoji dabartinė vertė	Reali vertė
S.	Investicijų, reinvesticijų ir grynasis veiklos srautas (be PVM)	3 238 697	3 493 219
T.	Privataus ir NVO sektoriaus grynasis veiklos srautas (be PVM)	0	0
U.	PVM dalis, sumokėta privataus ir NVO sektoriaus	0	0
	POVEIKIS VIEŠIESIEMS FINANSAMS	-3 238 697	-3 493 219

Alternatyva 3

Kodas	Viešųjų finansų srautas	Grynoji dabartinė vertė	Reali vertė
S.	Investicijų, reinvesticijų ir grynasis veiklos srautas (be PVM)	3 240 416	3 493 219
T.	Privataus ir NVO sektoriaus grynasis veiklos srautas (be PVM)	0	0
U.	PVM dalis, sumokėta privataus ir NVO sektoriaus	0	0
	POVEIKIS VIEŠIESIEMS FINANSAMS	-3 240 416	-3 493 219

Apibendrinant, galima teigti, kad **geriausia alternatyva**, kurios pagalba siekiama pašalinti priežastis arba jų neigiamą įtaką, lemiančią problemos atsiradimą, **yra alternatyva Nr. 3**. Ši alternatyva atrinkta remiantis SNA rezultatais bei generuojama didžiausia nauda visuomenei. Pažymėtina, kad įgyvendinus šią alternatyvą bus:

- Pasiektas rezultato „Ne lietuvių tautybės gyventojų, teigiančių, kad jų asmeninis tapatumas yra tvirtai susijęs su Lietuvos kultūra, dalis, proc.“ suplanuotas skaičius;
- Pasiektas rezultato „Gyventojų, manančių, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, dalis, proc.“ suplanuotas skaičius.
- Šios alternatyvos veiklų įgyvendinimo atveju numatoma užtikrinti, kad Lietuvos visuomenė taps tolerantiškesnė, atviresnė, pilietiškesnė, kritiškiau mąstanti, kadangi bus sudarytos sąlygos įvairiapusiam daugiakultūriškumo pristatymui, tautinių mažumų tapatumo puoselėjimui, socialinės-ekonominės-kultūrinės įtraukties skatinimui ir diskriminacijos mažinimui.